

Beneath Clouds

Beneath Clouds är en australisk roadmovie, tillika en mental resa för två ungdomar med aboriginskt ursprung. Egna och andras fördomar blir ifrågasatta under en resa från ödemarken till storstaden Sydney. Men filmen handlar också om en önskan att bryta sociala mönster och hitta en identitet man kan leva med och vara stolt över.

Rekommenderad från gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Molnen blåser förbi. Dag blir natt och natt blir dag i en gudsförgäten håla i New South Wales i Australien. Sjuttonåriga Lena och hennes väninna Ty fördriver dagarna med att hänga vid snabbmatssyltan medan långtradarna rusar förbi. När Ty berättar att hon förmodligen är gravid känner Lena att hon måste ge sig iväg. Bort från sin mor som är aboriginer, något Lena skäms över, sin lillebror som redan är småkriminell, och den arbetslöse styvfadern som dricker öl och tittar på tv hela dagarna.

Lena drömmer om sin irländske far, vars vita utseende hon ärvt, och som hon känner större samhörighet med trots att han övergivit familjen. Med ryggsäck och ett söndertummat fotoalbum hoppar hon på bussen till Sydney.

Samtidigt befinner sig jämnåriga aboriginern Vaughn i ett ungdomsfängelse i nordvästra Australien sedan två år för bilstöld. När Vaughns syster kommer på besök får han veta att deras mor är döende. Trots att han gör klart för systemen att han varken bryr sig om modern eller sin familj, bestämmer Vaughn sig på natten för att rymma.

Lenas och Vaughns vägar korsas då mjölkbilen han rymt med stannar till vid en vägkrog och han smiter av. Lena som plötsligt blivit magsjuk under ett uppehåll och missat bussens avgång är nu strandsatt vid en tom busskur.

Deras första möte börjar inget vidare men som genom en tyst överenskommelse slår de ändå följe och försöker att få lift. En kvinna erbjuder Lena lift men trampar gasen i botten när Vaughns ansikte dyker fram bakom bilen. De passerar bomullsfält där aboriginer arbetar, eller "slavar" som Lena uttrycker det.

Nästa bil som stannar visar sig dock tillhöra ett gäng aboriginer på väg till bomullsfälten som tar med både Vaughn och Lena. Efter att bilen stoppats av en rasistisk och överlägsen polis är stämningen i bilen spänd. När föraren blir aggressiv och våldsam mot sin flickvän och ett barn kräver Lena att få kliva ur. Vaughn följer med men tycker att hon överreagerat.

Ytterligare en bil dyker upp och erbjuder Lena lift. Efter en snabb blick mot killarna i bilen avböjer hon. De insisterar och när hon ber dem att försvinna rycker de tag i hennes ryggsäck och försöker få in henne genom bilfönstret. I sista stund kommer Vaughn till hennes undsättning.

Vid ett majsält övertalar Vaughn Lena att de skall skaffa lite att äta. De upptäcks av markägaren och ett gräl utbryter där bonden kallar Vaughn för en svarting som stjälar, medan Vaughn kontrar med att mannen och alla andra vita stulit landet från aborigi-

nerna. När de senare överraskas av ett oväder tar de skydd i en övergiven kyrka och Vaughn river några sidor ur en bibel för att få fart på brasan.

En äldre man vid en vägkrog verkar utan onda avsikter vilja skjutsa dem en bit. Men väl framme vid sina egna ägor släpper han av dem trots att de befinner sig "in the middle of nowhere".

De börjar till sist närma sig Sydney och resans slut när de träffar på en bil med vänner till Vaughn. När en polisbil dyker upp blir det dock en panikartad stämning i bilen eftersom killarna både har droger och vapen på sig. De hinner precis slänga ut tjacket genom fönstret innan de hinns upp och stoppas.

En arrogant polis tar förarens körkort och när han kollat det återkommer två polismän och ber alla i bilen kliva ur. En av dem kräver Vaughns legitimation och när denne vägrar, och inte heller uppger sitt namn, börjar polisen häva ur sig rasistiska tillmälen. En av vännerna hoppar, provocerad, ur bilen. Tumult uppstår och till slut ligger bägge polismännen nedslagna vid vägkanten medan de andra flyr i full fart.

Väl framme vid Vaughns hem visar det sig att han kommit för sent. I moderns övergivna obäddade säng syns spåren av en tragisk scen. En syrgastub och polär av färskt blod.

Lena gör en tröstande gest men avvisas av Vaughn som ber henne försvinna. Hon halvspringer mot tågstationen. Vi hör ljudet av polissirener som närmar sig medan den ångerfulle Vaughn tar upp jakten på Lena. Han hinner precis ifatt henne innan tåget skall gå. De kramar varandra. Genom tågets fönsterruta möts deras blickar. Lenas ögon är fyllda av tårar då hon fortsätter sin sista etapp mot Sydney och drömmen och sin pappa. Vad som händer Vaughn kan vi bara ana.

En road movie

Beneath Clouds har formen av en klassisk roadmovie. Det vill säga karaktärerna gör under filmens gång en både bokstavlig och bildlig resa. Som i de flesta filmer i genren sker det genom att man tar sig från en verklighet, här det gamla provinsiella livet, och mot en annan diametralt annorlunda verklighet; storstaden och framtiden. Lena börjar resan mot målet Sydney, men när hon missat bussen i ödemarken startar en ny resa som hon varken planerat eller har makt över.

Att huvudpersonerna så tvingas att lifta ger en naturlig möjlighet till konfrontationer med olika personer och skiftande utmaningar. Poliserna är rasister, på gränsen till sadister, och påfallande många som trots allt tar upp dem är illvilliga och gör resan farlig eller obehaglig.

Roadmovien innebär inte minst en mental resa och en upplevelse som både ger insikt och nya lärdomar. Det första trevande mötet mellan ungdomarna utvecklas från irritation, via nyfikenhet, till att öppna för samtal om viktiga existentiella frågor som ras, religion och social situation.

För Lena, som hela tiden förnekar sitt aboriginska ursprung, blir Vaughn en påtaglig påminnelse om allt det som hon inte vill stå för. Hon inser att hon trots allt har ett socialt försprång på grund av sin ljusa hudfärg. För Vaughn som redan har sin världsbild bestämd blir mötet med Lena en påminnelse om att det ändå finns val i livet.

◆ Fundera över filmens form som roadmovie. Hur resan tar oväntade vändningar men också det bekanta karaktärs Galleri, i vissa fall klichéartade, som dyker upp längs vägen. Varför är den här formen så tacksam att arbeta med i filmsammanhang?

◆ Lena tar tåget sista biten. Vaughn blir kvar. Vad tror ni att de känner när deras blickar möts en sista gång genom tågfönstret? Hur tänker ni er deras fortsatta öde?

Landskapet som psykologisk fond

Den australiska naturen fungerar inte bara som storslagen fond i *Beneath Clouds*. Den är också en integrerad del av filmens atmosfär. Vetskapen om Australien som en vidsträckt kontinent av öken och obefolkad natur betonas inledningsvis genom litenheten i orten där Lena bor. Solen steker hett över den rödgula jorden som dammar när långtradarläpen viner förbi. Ungdomarna hänger vid vägen mest hela tiden för att den trots allt är tillvarons pulsåder. Där finns mat, kompisar och kanske underhållning. Rent visuellt skönjer man inget slut åt något håll och ändå symboliserar den vägen mot något annat, större och bättre. Bussar med fjärran ortsnamn och lastbilar med reklamskyltar inger sug och förhoppningar som kommer och försvinner inom loppet av någon sekund. Många är arbetslösa och övergivna silor minner om en tid då även dessa trakter levde.

◆ Vad symboliserar landsbygden respektive staden?

◆ Förortsområdet där Vaughn kommer ifrån är nedslitet men ser ut att ha varit välbärgat en gång. Vilka lever där nu? Hur förhåller sig förorten till landet respektive staden?

Landskapet och även vädret skiftar under resans gång. Från stekhet till lätt bris, och ibland ett regnväder. Dimma och fuktiga

moln får Lena att tänka på Irland som hon visserligen aldrig besökt men som hon tror sig veta är kallt och fuktigt. Det vida öppna landskapet inger både en känsla av frihet och överblick samtidigt som det i sin väldighet nästan sväljer dem där de går längs vägen. När de hoppar in i ett majsfält går de nästan vilse. Och symptomatiskt känns det hotfullt just för att det landskapet ägs av någon och de, ättlingar till urinvånarna, är där olovandes.

◆ Fundera över hur landskapet i *Beneath Clouds* integreras i handlingen. När fungerar det som bakgrund, när speglar det ett inre skeende? Vilka fysiska förnimmelser ger det i form av oändlighet, värme eller karghet?

Att finna sin identitet

Sökandet efter identitet är det som främst präglar de bägge ungdomarna. Lenas sökande efter fadern är inte bara en längtan efter honom personligen. Som "halfcast" har hon svårt att finna sin egen identitet. Lena säger sig förakta modern. Istället framhäver hon sitt irländska arv. Hennes ljusa hy har gjort att hon tas för vit och under hela resan undanhåller hon Vaughn sanningen. Hon bär ständigt med ett album där fadern figurerar på alla bilder, ofta poserande framför någon historisk eller kulturell sevärdhet. Lena vet bara att hon söker något, kanske vet hon inte vad hon vill ha, bilden av Irland är ju bara hennes dröm. När hon stöter på en jämnårig med barnvagn, och när bästa väninnan Ty tror att hon är gravid, väcker det fasa i Lena. Hon fruktar att detta öde kan bli hennes om hon stannar kvar.

◆ Lena ger ett hemlighetsfullt intryck filmen igenom. Är det falskt av henne att inte berätta för Vaughn? Som ättling av två kulturer är hennes situation komplicerad då hon inte känner sig hemma i, eller accepterad av någon av dem. Den äldre aborigin-kvinnan på slutet frågar vilken stam hon tillhör och Lena tiger. Kände kvinnan på sig att Lena hade aboriginblod eller ville hon bara förnedra henne som vit kvinna? Bomullsplockarna i filmens början antar att Lena och Vaughn är ett par. Hur reagerar Lena på det?

◆ Diskutera hur det är att tillhöra två kulturer. Många av oss har föräldrar från olika länder. Finns det svårigheter? Är det svårt att kombinera lojalitet mot sitt ursprung och samtidigt visa ärlighet mot sin nya tillvaro? Lena erkänner att hon inte varit på Irland men säger sig höra hemma där. Kommer hon att bli besviken om hon skulle uppnå sin dröm?

Vaughn blir för Lena en vandrande bekräftelse på allt hon förnekar inom sig själv. En förutbestämt miserabel framtid. Han gör heller inget för att ge något annat intryck. En sönderslagen familj där modern stack och fadern söp ihjäl sig har satt sina spår i Vaughn. Vad honom anbelangar har han ingen familj. Han ser på sig själv som en stor besvikelse men vi förstår att han också lägger skulden för moderns försvinnande på sitt eget destruktiva beteende.

Allt som den vite mannen tror på, säger, eller har nedskrivit misstror han. Att religionen skulle ha betydelse kan han inte se. Finns den vite mannens Gud skulle han med all säkerhet inte bry sig om Vaughn.

Vaughn får dessutom sin negativa självbild bekräftad av rasistiska poliser och en verkligt eller inbillat nedlåtande omgivning. Han blir hela tiden ifrågasatt både i och utanför fångelset, även av

folk som inte vet vem han är. När han kommer in på en väggkrog där Lena redan slagit sig ned undrar ägaren om han vill något och alla i lokalen vänder misstänksamma blickar mot honom.

I brist på framtidstro och en förmåga att påverka sitt eget liv skyller Vaughn sitt liv på det förutbestämda öde som han bär med sig som aboriginer. Sina förebilder söker han någon annanstans. Till exempel i den amerikanska hiphopkulturen, representerad av den legendariske Tupac Shakur.

De enda han känner och litat på befinner sig längst ner i samhällshierarkin. Mellan aboriginerna finns en viss sammanhållning och de kritiserar inte varandra.

- ◆ Diskutera vidare hur Vaughns negativa självbild förstärks av hur han behandlas av omgivningen.
- ◆ Lena försöker förmå honom att ändra sitt liv eller åtminstone överlämna sig till polisen för att inte göra saker värre. Hur reagerar Vaughn på det?
- ◆ Kan utanförskapet som diskrimineringen skapar bli ett skydd eller martyrskap för att kanske inte göra något åt sin situation? Blir det våldsamma slutet en bekräftelse på att den inslagna banan är omöjlig att lämna? Om vi sätter oss in i situationen att aldrig bli respekterade, hur skulle vårt självförtroende då se ut?
- ◆ Trots Lenas och Vaughns olikheter finns det något som förenar dem. Trots sitt förnekande av sina mödrar har de bägge varsitt gammalt foto där de ler ikapp med mor och syskon. Ett minne av en lyckligare tid. Fundera vidare kring vad deras självförakt och förakt mot omgivningen grundar sig i.

Australiens urinvånare

I slutet av filmen pekar Vaughn upp mot en klippa och berättar att däruppe sköts många av hans förfäder och störtades ner för stupet. Han lever hela tiden med vetskapen om sitt folks historia. Urinvånarna, aboriginerna, från vilka han och Lena härstammar kom till Australien för tiotusentals år sedan. När européerna började kolonisera kontinenten på 1700-talet fanns 700 000 aboriginers fördelade på 500 stammar

Urinvånarna, som sedan urminnes tider levt i total symbios med naturen, bärare av livsnödvändiga kunskaper om flora, fauna och topografi trängdes snart ut av de vita teknikriktade européerna som enbart såg landet som outnyttjad mark. På 1960-talet fanns det sextiotusen aboriginer i Australien.

Som framgår i *Beneath Clouds* har aboriginerna förlorat mycket av sin kulturella och sociala identitet. Vissa reservat upprättades visserligen där en del kunde leva som tidigare men ända sedan koloniseringen har de flesta urinvånarna behandlats som andra klassens medborgare och tvingats att leva på de vitas villkor.

Nya sjukdomar som TBC skördade tidigt många offer och fortfarande befinner de sig på samhällets ekonomiska botten. Med arbetslöshet, alkoholism och våld i spåren. En medvetenhet börjar ändå växa fram om kulturen och det etniska ursprunget och aboriginerna organiserar sig för att förbättra sina villkor.

- ◆ Vaughn hänvisar i sin dispyt med majsfältsägaren att landet faktiskt stulits från hans folk. Hans identitet är starkt förknippad med det aboriginiska arvet och dess historia. Om hur de fråntagits sitt land, lidit och dödats under århundraden. Fundera över vad Vaughn gör för att upprätthålla stoltheten för sin kultur?

Produktionsuppgifter

Originaltitel: Beneath Clouds

Australien 2002

Manus: Ivan Sen

Regi: Ivan Sen

Foto: Allan Collins

Klippning: Karen Johnson

Originalmusik: Ivan Sen, Alister Spence

i rollerna

Lena – Danielle Hall

Vaughn – Damian Pitt

Ty – Jenna Lee Connors

tekniska uppgifter

Speltid: 88 min

Format: 1:1.85

Ljud: Dolby

Censur: Från 11 år

Svensk premiär: 23 maj 2003

distribution

Svenska Filminstitutet, Box 27126, 102 52 Stockholm
tel 08-665 11 00, fax: 08 661 18 20 www.sfi.se